

تحلیل محتوای کتاب‌های درسی اقتصاد دوره دوم متوسطه از منظر انعکاس مفاهیم «اقتصاد مقاومتی»

تاریخ دریافت: ۹۶/۸/۱۰

تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۲/۱۹

شهرام رنجدوست*

چکیده

این پژوهش با هدف تحلیل محتوای کتاب‌های درسی اقتصاد دوره دوم متوسطه از منظر انعکاس مفاهیم «اقتصاد مقاومتی» در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۶ با استفاده از روش تحلیل محتوا انجام گرفته است. حجم جامعه در پژوهش حاضر کتاب درسی اقتصاد و ابزار گردآوری داده‌ها چک‌لیست می‌باشد. روایی چک‌لیست نیز توسط اساتید متخصص تأیید شده است. پایایی ابزار از طریق ضریب توافق بین اندازه‌گیری‌های مستقل دو محقق حدود ۰/۷۵ برآورد شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات موجود در پرسشنامه‌ها، از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. در سطح آمار توصیفی، جداول و نمودارها و در سطح آمار استنباطی، آزمون‌های دو و فریدمن به کار گرفته شده است. از این مطالعه نتایج زیر حاصل شده است: مفاهیم «اقتصاد مقاومتی»، «سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی» و «توجه به نخبگان» در کتاب‌های درسی اقتصاد دوره دوم متوسطه به میزان پایین‌تر از حد متوسط انعکاس یافته است و مفاهیم «حمایت از تولید ملی» و «استفاده از فناوری نوین» در کتاب‌های درسی اقتصاد دوره دوم متوسطه بالاتر از حد متوسط انعکاس یافته است.

واژگان کلیدی: اقتصاد مقاومتی، تولید ملی، سیاست‌های اصل ۴۴، نخبگان، فناوری.

طبقه‌بندی JEL: Z19, Z12, A20.

مقدمه

پس از طی نمودن دوران مقابله سخت جمهوری اسلامی با جبهه استکبار به منظور بقای سیاسی و فکری خویش که دستاوردی چون دفاع مقدس را به همراه داشت، عرصه تقابل به فضاهای نرم و هوشمند رسیده است. البته از ابتدا نیز این نوع از جنگ وجود داشته، ولی اکنون شدت و حجم آن گسترش یافته است. حوزه‌ها و فضاهای گوناگون علمی، اقتصادی و سیاسی شاهد این تقابل بوده و هستند؛ اما در سالیان اخیر و با شکست اکثر تهاجمات دشمن در عرصه‌های مختلف، تحریم‌های شدیدتر اقتصادی و محدودیت‌های کسب‌وکار داخلی و ارتباطات خارجی در دستور کار قرار گرفته است (تراب‌زاده، ۱۳۹۲، ص ۱۶). مجموعه شرایط پیش‌آمده برای کشور که نظیری برای آن در عرصه بین‌المللی و نظری اقتصاد نمی‌توان یافت، سبب شد که رهبر انقلاب اسلامی ادبیات و عرصه جدیدی را برای استمرار و اقتدار ملی و اقتصادی کشور ترسیم نمایند. این عرصه که با ظهور مفهومی به نام «اقتصاد مقاومتی» تجلی یافته است، بیانگر الگوی اقتصادی بومی و علمی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی است که می‌تواند با حفظ دستاوردهای کشور در زمینه‌های مختلف و تداوم پیشرفت و تحقق آرمان‌ها و اصول قانون اساسی و سند چشم‌انداز بیست‌ساله، اقتصاد متکی به دانش و فناوری، عدالت‌بنیان، درون‌زا و برون‌گرا، پویا و پیشرو را محقق سازد و الگویی الهام‌بخش از نظام اقتصادی اسلام را عینیت ببخشد.

مجموعه سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، در واقع الگویی بومی و علمی، برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی متناسب با وضعیت امروز و فردای کشور است.

تحقق عملی و کاربردی این سیاست‌ها در عرصه اجرایی کشور اولاً نیازمند چارچوب مفهومی است که تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران اجرایی کشور را از

اغتشاش مفهومی در هر یک از بندهای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی باز دارد؛ ثانیاً نیازمند تدوین نقشه راه راهبردی برای بخش‌های مختلف اقتصادی بوده تا زمینه و فرصت مناسب برای نقش‌آفرینی مردم و همه فعالان اقتصادی و نهادهای حکومتی اعم از نظامی و غیرنظامی در این جهاد مقدس فراهم شود و ثالثاً ارائه راهکارهای سیاستی و عملیاتی جهت اجرایی‌شدن سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی الزامی است؛ بنابراین برای شناخت بسترها و زمینه‌های تحقق اقتصاد مقاومتی، ابتدا باید ابزارهای اقتصاد مقاومتی بررسی شود.

از جمله ابزارها و بسترهای بسیار مهم نهادینه‌شدن اقتصاد مقاومتی در کتاب‌های درسی می‌باشد که نظام آموزشی در ابعاد گوناگون به صورت عام و کتاب‌های درسی به صورت خاص جهت تعمیق و نهادینه‌کردن باورها و ارزش‌های اقتصاد مقاومتی و در جهت گفتمان‌سازی و فرهنگ‌سازی نسل جوان و به‌ویژه دانش‌آموزان شانزده میلیون نفری که از همه بیشتر در کانون آسیب‌های گوناگون و جنگ نرم اقتصادی کشورمان می‌باشند، یک ضرورت می‌باشد؛ چراکه کارکرد نظام آموزشی تربیت دانش‌آموزان متناسب با نیازها و شرایط تاریخی آن برهه می‌باشد. با توجه به ضرورت تحقق اقتصاد مقاومتی، حال این پرسش مطرح می‌شود که با توجه به آیات صریح قرآن و شرایط تاریخی کشور، نظام آموزشی و محتوای کتاب‌های درسی مرتبط با مباحث اقتصادی از جمله کتاب اقتصاد سال دوم متوسطه تا چه اندازه به دنبال گفتمان‌سازی اقتصاد مقاومتی بوده است؟ بایسته است به این مفهوم نه تنها از دوره دبیرستان بلکه از دوره پیش‌دبستانی در قالب‌های قصه، ادبیات حماسی، شعر، کاریکاتور و نقاشی و ... پرداخته شود تا در این جنگ نرم نیز موفق و پیروز باشیم؛ بنابراین توجه به محتوای کتاب‌های مرتبط با آموزه‌های اقتصادی از اهمیت بسزایی برخوردار است. (درخشان، ۱۳۹۳، ص ۴۵).

شکل ۱: ارکان و الزامات اقتصاد مقاومتی

منبع: (سمیعی نسب و سلیمانی، ۱۳۹۶، ص ۵۰).

از آنجاکه محورهای اساسی و مهم اقتصاد مقاومتی متنوع بوده، لذا در این تحقیق، شاخص‌های بررسی اقتصاد مقاومتی در چهار مؤلفه «حمایت از تولید ملی»، «سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی» و «حمایت از توجه به نخبگان» و «استفاده از فناوری نوین» بررسی می‌شود (داوودی، ۱۳۹۳، ص ۵۰). البته در

تحقیقات مرتبط با این موضوع شاخص‌های دیگر ابعاد اقتصاد مقاومتی مطالعه و بررسی شده که به شرح زیر است:

احمدی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان «بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های سواد مالی و اقتصادی در محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی» به این نتیجه رسیده‌اند که به مؤلفه‌های سواد اقتصادی بیشتر از سواد مالی پرداخته شده است.

انصاری (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «ارزشیابی مؤلفه‌های اصلاح الگوهای مصرف و تولید در کتاب‌های درسی پایه‌های ششم و هفتم» به این نتیجه رسیده است که در کتاب‌های درسی پایه‌های ششم و هفتم از مجموع هفت مؤلفه «آسیب‌های الگوی مصرف» تنها به سه مؤلفه «اتلاف منابع طبیعی و عوامل تولید»، «مصرف توأم با اتلاف و اسراف» و «رعایت‌نشدن عدالت بین‌نسلی در مصرف منابع عمومی» اشاره شده است.

شریفی‌ساعی (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دبیرستان (دوره دوم متوسطه) از منظر توجه به نگرش به فرهنگ کار» به این نتیجه رسیده است که فرهنگ کار و توجه به استعدادها درونی کشور و بهره‌وری در کتب یادشده مورد غفلت واقع شده است.

با عنایت به مسائل مذکور و دغدغه‌های موجود، این پژوهش در پی یافتن و پاسخ به سؤال‌های زیر است:

سؤال‌های پژوهش

۱. میزان انعکاس مفهوم «حمایت از تولید ملی» در کتاب اقتصاد دوره دوم متوسطه به چه اندازه است؟
۲. میزان انعکاس مفهوم «سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی» در کتاب

اقتصاد دوره دوم متوسطه به چه اندازه است؟

۳. میزان انعکاس مفهوم «توجه به نخبگان» در کتاب اقتصاد دوره دوم

متوسطه به چه اندازه است؟

۴. میزان انعکاس مفهوم «استفاده از فناوری نوین» در کتاب اقتصاد دوره

دوم متوسطه به چه اندازه است؟

روش پژوهش

این تحقیق بر اساس تقسیم‌بندی بر حسب هدف از نوع تحقیق و توسعه می‌باشد و بر اساس نوع تحقیق، توصیفی است. پژوهش حاضر با روش تحلیل محتوا از کتاب درسی اقتصاد صورت گرفته و متن نوشتاری و تصویری و نیز پرسش‌های متن بررسی شده است. به منظور دستیابی به نتایج قابل اعتماد، از جامعه مورد نظر به شیوه سرشمار نمونه‌برداری شده است و کتاب اقتصاد دوم به عنوان نمونه انتخاب شده است. برای روایی در این پژوهش، روایی محتوا در نظر گرفته شده که توسط استاد راهنما مورد تأیید قرار گرفته است. برای پایایی پژوهش از سه دبیر مربوطه خواسته شد ده درصد از کل کتاب‌ها را با توجه به شاخص‌های انتخاب شده تحلیل محتوایی کنند و طبق گزارش، پایایی مرکب آنها بیش از ۷۵ درصد بود که نشان از دقت آن می‌باشد. برای انجام پژوهش ابتدا شاخص‌های مرتبط با حوزه اقتصاد مقاومتی احصاء و سپس هر شاخص کلان به خرده‌شاخص‌ها تبدیل و خرده‌شاخص‌های مشخص شده در سه قالب تصویر، پرسش و جملات در کتاب اقتصاد تجزیه و تحلیل شدند - به طوری که مثال‌هایی نیز ذکر شده است - و آن‌گاه از طریق نرم‌افزار SPSS تحلیل و فراوانی مشاهده شده و فراوانی مورد انتظار مشخص و سرانجام با آزمون فریدمن رتبه و وزن هر کدام از شاخص‌ها نیز تبیین شده است.

تحلیل سؤالات پژوهش

سؤال اول: میزان انعکاس مفهوم «حمایت از تولید ملی»

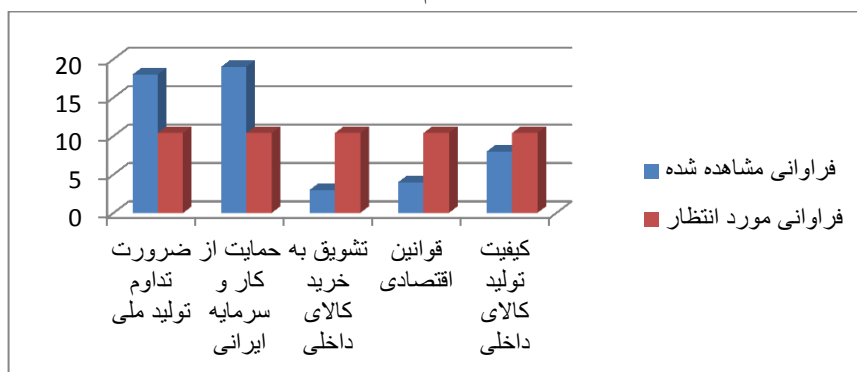
جدول ۱: مشخصات مربوط به مؤلفه‌های «حمایت از تولید ملی» در کتاب اقتصاد دوره

دوم متوسطه

ردیف	زیرمجموعه مؤلفه‌ها	جملات		تصاویر		پرسش‌ها		فعالیت‌ها		جمع	
		د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف
۱	ضرورت تداوم تولید ملی	۱۰	۰/۲۵	۰	۱/۹	۳	۳/۶	۳	۴/۳	۱۸	۰/۴
۲	حمایت از کار و سرمایه ایرانی	۱۲	۰/۳۰	۰	۲/۹	۲	۲/۴	۲	۲/۸	۱۹	۰/۴۵
۳	تشویق به خرید کالای داخلی	۲	۰/۰۵	۰	۰	۰	۰	۱	۱/۴	۳	۰/۰۷
۴	قوانین اقتصادی برای کسب و کار	۲	۰/۰۵	۰	۱/۹	۰	۰	۰	۰	۴	۰/۰۹
۵	کیفیت تولید کالای داخلی	۶	۰/۱۵	۰	۰	۱	۱/۲	۱	۱/۴	۸	۰/۱۹
	مجموع مفاهیم مرتبط با تولید ملی	۳۲	۰/۸۱	۰	۰	۶	۷/۲	۷	۱۰	۴۵	۱/۰۷
	مجموع کل مفاهیم	۳۹۳۲	۱۰۰	۱۰۲	۱۰۰	۸۳	۱۰۰	۷۰	۱۰۰	۴۱۸۷	۱۰۰
فراوانی مورد انتظار: ۱۰/۴											
df:۴											

بر اساس نتایج جدول فوق مفاهیم مربوط به «ضرورت تداوم تولید ملی» با ۱۸ مضمون ۰/۴ درصد، مفاهیم مربوط به «حمایت از کار و سرمایه ایرانی» با ۱۹ مضمون ۰/۴۵ درصد، مفاهیم مربوط به «تشویق به خرید کالای داخلی» با ۳ مضمون ۰/۰۷ درصد، مفاهیم مربوط به «قوانین اقتصادی برای فضای کسب و کار» با ۴ مضمون ۰/۰۹ درصد و مفاهیم مربوط به «کیفیت تولید کالای داخلی» با ۸ مضمون ۰/۱۹ درصد در کتاب اقتصاد دوره دوم متوسطه در ارتباط با «حمایت از تولید ملی» ارائه شده‌اند.

نمودار ۱: نمودار فراوانی مشاهده‌شده و مورد انتظار «حمایت از تولید ملی» در کتاب اقتصاد دوره دوم متوسطه

شکل ۲: نمونه جمله از مفهوم «حمایت از تولید ملی» در کتاب اقتصاد دوره دوم متوسطه صفحه ۱۳۸ کتاب اقتصاد پایه دهم متوسطه

آثار مطلوبی بر اقتصاد کشور دارد؛ مانند افزایش درآمد دولت، افزایش تولید ملی «توجه به اشتغال، کاهش تورم و ... بنابراین خرید محصولات (کالا و خدمات) ایرانی، اقتصاد کشور را شکوفا می‌سازد.

جدول ۲: نتایج حاصل از آزمون خی دو خروجی spss

سطح معنی‌داری	درجه آزادی	خی دو
۰/۰۰۰	۴	۲۸۳/۱۹۵

بر اساس نتایج حاصل از جدول بالا، مشاهده می‌شود که مقدار مجذور کای برابر با مقدار ۲۸۳/۱۹۵ می‌باشد، همچنین سطح معنی‌داری مقدار ۰/۰۰۰ را نشان می‌دهد که کمتر از مقدار ۰/۰۵ می‌باشد؛ بنابراین می‌توان بیان داشت که بین فراوانی‌های مشاهده‌شده مربوط به مفاهیم «حمایت از تولید ملی» تفاوت

معنی‌داری وجود دارد.

سؤال دوم: میزان انعکاس مفهوم «سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی»

جدول ۳: مشخصات مربوط به مؤلفه‌های «سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی» در

کتاب اقتصاد دوره دوم متوسطه

ردیف	زیرمجموعه مؤلفه‌ها	جملات		تصاویر		پرسش‌ها		فعالیت‌ها		جمع	
		د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف
۱	محدودسازی اقتصاد دولتی	۱	۰/۰۳	۰	۰	۱	۱/۲	۰	۰	۲	۰/۰۵
۲	اقتصاد مقاومتی فعال و پویا	۲	۰/۰۵	۰	۰	۰	۰	۱	۱/۴	۳	۰/۰۷
۳	برنامه‌ریزی استراتژیک و راهبردی	۱	۰/۰۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۰۲
۴	مردمی کردن اقتصاد (بخش خصوصی)	۱	۰/۰۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۰۲
	مجموع مفاهیم مرتبط با سیاست‌های اصل ۴۴	۴	۰/۱	۰	۰	۱	۱/۲	۱	۱/۴	۵	۰/۱۲
	مجموع کل مفاهیم مندرج در کتاب درسی و درصد آنها	۳۹۳۲	۱۰۰	۱۰۲	۱۰۰	۸۳	۱۰۰	۷۰	۱۰۰	۴۱۸	۱۰۰
فراوانی مورد انتظار: ۱/۲۵											
df:۳											

تحلیل محتوای کتاب‌های درسی اقتصاد دوره دوم متوسطه ...

بر اساس نتایج جدول بالا مفاهیم مربوط به «محدودسازی اقتصاد دولتی» با ۲ مضمون ۰/۰۵ درصد، مفاهیم مربوط به «اقتصاد مقاومتی فعال و پویا» با ۳ مضمون ۰/۰۷ درصد، مفاهیم مربوط به «برنامه‌ریزی استراتژیک و راهبردی» با ۱ مضمون ۰/۰۲ درصد و مفاهیم مربوط به «مردمی کردن اقتصاد (بخش خصوصی)» با ۱ مضمون ۰/۰۲ درصد در کتاب اقتصاد دوره دوم متوسطه در ارتباط با «سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی» ارائه شده‌اند.

نمودار ۲: نمودار فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار «سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی» در کتاب اقتصاد دوره دوم متوسطه

شکل ۳: نمونه فعالیت از «سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی» در کتاب اقتصاد دوره دوم متوسطه صفحه ۱۳۱ کتاب اقتصاد پایه دهم متوسطه

فعالیت ۲-۲

با مراجعه به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، گزارش مختصری از اصل ۴۴ به کلاس ارائه کنید.

جدول ۴: نتایج حاصل از آزمون خی دو خروجی spss

سطح معنی داری	درجه آزادی	خی دو
۰/۰۰۰	۳	۲۰۷/۵۹۴

بر اساس نتایج حاصل از جدول بالا، سطح معنی داری مقدار ۰/۰۰۰ را نشان می‌دهد که کمتر از مقدار ۰/۰۵ می‌باشد؛ بنابراین می‌توان بیان داشت که بین

فراوانی‌های مشاهده‌شده مربوط به مفاهیم «سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی» تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

سؤال سوم: میزان انعکاس مفهوم «توجه به نخبگان»

جدول ۵: مشخصات مربوط به مؤلفه‌های «توجه به نخبگان» در کتاب اقتصاد دوره دوم متوسطه

ردیف	زیرمجموعه مؤلفه‌ها	جملات		تصاویر		پرسش‌ها		فعالیت‌ها		جمع	
		د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف
۱	حمایت از نخبگان	۰/۰۳	۱	۰	۰	۱/۲	۱	۰	۰	۲	۰/۰۵
۲	عزت و افتخار نخبگان	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۳	معرفی نخبگان	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۴	بهره‌مندی از نظرات نخبگان	۰/۰۳	۱	۰	۰	۰	۰	۱/۴	۱	۲	۰/۰۵
	مجموع مفاهیم مرتبط با توجه به نخبگان و درصد آنها	۰/۰۵	۲	۰	۰	۱/۲	۱	۱/۴	۱	۴	۰/۱
	مجموع کل مفاهیم مندرج در کتاب درسی و درصد آنها	۱۰۰	۳۹۳۲	۱۰۰	۱۰۲	۱۰۰	۸۳	۱۰۰	۷۰	۴۱۸۷	۱۰۰
فراوانی مورد انتظار: ۱											
df:3											

بر اساس نتایج جدول بالا مفاهیم مربوط به «حمایت از نخبگان» با ۲ مضمون ۰/۰۵ درصد، مفاهیم مربوط به «عزت و افتخار نخبگان» و نیز «معرفی نخبگان» بدون مضمون و مفاهیم مربوط به «بهره‌مندی از نظرات نخبگان» با ۲ مضمون ۰/۰۵ درصد در کتاب اقتصاد دوره دوم متوسطه در ارتباط با «توجه به نخبگان» ارائه شده‌اند.

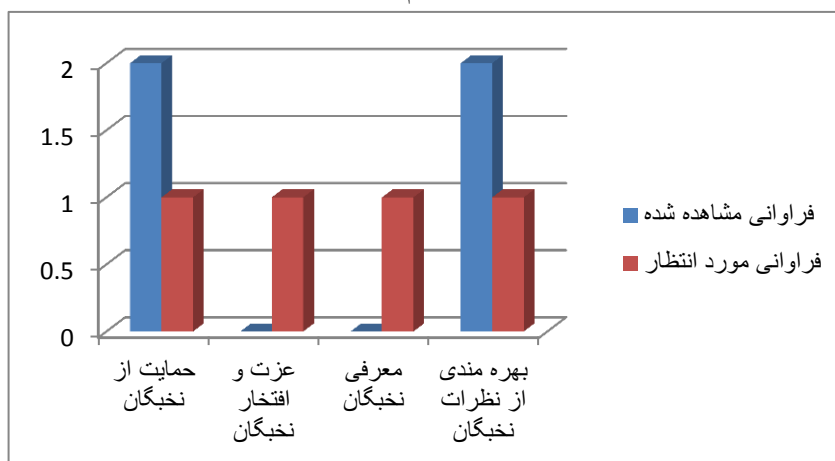
جدول ۶: نتایج حاصل از آزمون خی دو خروجی spss

خی دو	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۲۵۱/۳۹۴	۳	۰/۰۱۸

بر اساس نتایج حاصل از جدول بالا مشاهده می‌شود که مقدار مجذور کای برابر با مقدار ۲۵۱/۳۹۴ می‌باشد، همچنین سطح معنی‌داری مقدار ۰/۰۱۸ را نشان می‌دهد که کمتر از مقدار ۰/۰۵ می‌باشد؛ بنابراین می‌توان بیان داشت که بین فراوانی‌های مشاهده‌شده مربوط به مفاهیم «توجه به نخبگان» تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

نمودار ۳: نمودار فراوانی مشاهده‌شده و مورد انتظار «توجه به نخبگان» در کتاب

اقتصاد دوره دوم متوسطه

شکل ۴: نمونه جمله از «توجه به نخبگان» در کتاب اقتصاد دوره دوم متوسطه صفحه ۱۲۰ کتاب اقتصاد پایه دهم متوسطه

از سوی دیگر با تلاش فراوان در عرصه علم و فناوری و تجاری‌سازی فناوری‌های نوین و تأسیس شرکت‌های دانش‌بنیان، سعی شده است توان فنی کشور افزایش یابد و امکان تأمین نیازهای صنایع کشور در داخل فراهم بشود.

سؤال چهارم: میزان انعکاس مفهوم «استفاده از فناوری نوین»

جدول ۶: مشخصات مربوط به مؤلفه‌های «استفاده از فناوری نوین» در کتاب اقتصاد

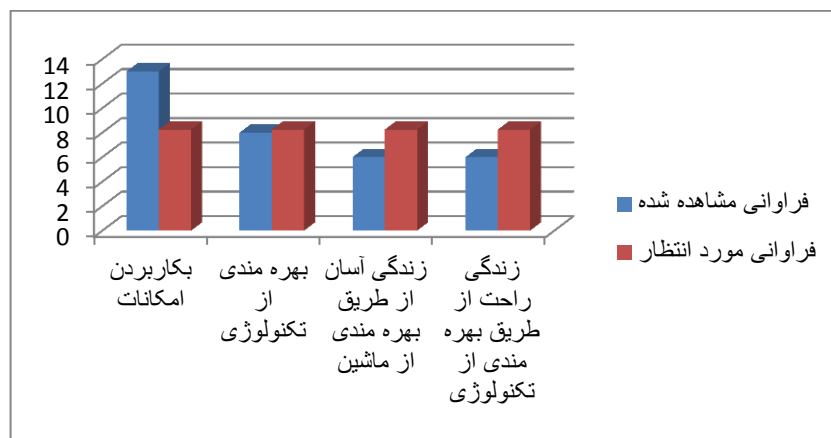
دوره دوم متوسطه

ردیف	زیرمجموعه مؤلفه‌ها	جملات		تصاویر		پرسش‌ها		فعالیت‌ها		جمع	
		د	ف	د	ف	د	ف	د	ف	د	ف
۱	به کاربردن امکانات	۷	۰/۱۷	۲	۱/۹	۲	۲/۴	۲	۲/۸	۱۳	۰/۳
۲	بهره‌مندی از تکنولوژی	۵	۰/۱۳	۰	۰	۱	۱/۲	۲	۲/۸	۸	۰/۲
۳	زندگی آسان از طریق بهره‌مندی از ماشین	۳	۰/۰۸	۱	۰/۹	۱	۱/۲	۱	۱/۴	۶	۰/۱
۴	زندگی راحت از طریق بهره‌مندی از تکنولوژی	۳	۰/۰۸	۰	۰	۱	۱/۲	۲	۲/۸	۶	۰/۱
	مجموع مفاهیم مرتبط با استفاده از فناوری نوین	۱۸	۰/۴	۳	۲/۹	۵	۶/۰۲	۷	۱۰	۳۳	۰/۸
	مجموع کل مفاهیم مندرج در کتاب درسی و درصد آنها	۳۹۳۲	۱۰۰	۱۰۲	۱۰۰	۸۳	۱۰۰	۷۰	۱۰۰	۴۱۸۷	۱۰۰
فراوانی مورد انتظار: ۸/۲۵											
df: ۳											

تحلیل محتوای کتاب‌های درسی اقتصاد دوره دوم متوسطه ...

بر اساس نتایج جدول بالا مفاهیم مربوط به «به‌کاربردن امکانات» با ۱۳ مضمون ۰/۳ درصد، مفاهیم مربوط به «بهره‌مندی از تکنولوژی» با ۸ مضمون ۰/۲ درصد، مفاهیم مربوط به «زندگی آسان از طریق بهره‌مندی از ماشین» با ۶ مضمون ۰/۱ درصد و مفاهیم مربوط به «زندگی راحت از طریق بهره‌مندی از تکنولوژی» با ۶ مضمون ۰/۱ درصد در کتاب اقتصاد دوره دوم متوسطه در ارتباط با «استفاده از فناوری نوین» ارائه شده‌اند.

نمودار ۴: نمودار فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار «استفاده از فناوری نوین» در کتاب اقتصاد دوره دوم متوسطه

شکل ۵: نمونه جمله «استفاده از فناوری نوین» در کتاب اقتصاد دوره دوم متوسطه صفحه ۱۱ کتاب اقتصاد پایه دهم متوسطه

«بهترین استفاده از منابع و امکانات کدام است؟» این است که با استفاده از این منابع بتوان بیشترین میزان منافع «بهترین بودن» به یقین، ملاک (مانند تولید) را به دست آورد و سطح بالاتری از رفاه را برای انسان فراهم کرد.

جدول ۷: نتایج حاصل از آزمون خی دو خروجی spss

سطح معنی داری	درجه آزادی	خی دو
۰/۰۰۰	۳	۲۴۸/۰۶۴

بر اساس نتایج حاصل از جدول بالا مشاهده می شود که مقدار مجذور کای برابر با ۲۴۸/۰۶۴ می باشد، همچنین سطح معنی داری مقدار ۰/۰۰۰ را نشان می دهد که کمتر از مقدار ۰/۰۵ می باشد؛ بنابراین می توان بیان داشت که بین

فراوانی‌های مشاهده‌شده مربوط به مفاهیم «استفاده از فناوری نوین» تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

آزمون فریدمن

از آزمون فریدمن جهت اولویت‌بندی مؤلفه‌ها در رابطه با اولویت‌بندی میزان انعکاس «اقتصاد مقاومتی» در کتاب اقتصاد استفاده شده است که در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۸: نتایج آزمون فریدمن

نتایج آزمون فریدمن			
رتبه	معنی‌داری	میانگین رتبه‌ای	متغیر
۳	۰/۰۰۰	۳,۷	استفاده از فناوری نوین
۴		۳,۲۱	حمایت از تولید ملی
۵		۲,۶۴	توجه به نخبگان
۶		۲,۴۴	سیاست‌های اصل ۴۴

با مقایسه «میانگین رتبه‌ای» مربوط به هر یک از مؤلفه‌ها مشخص می‌شود که «استفاده از فناوری نوین» با میانگین رتبه ۳,۷ بیشترین رتبه را به خود اختصاص داده است و در درجات بعدی «حمایت از تولید ملی» با میانگین رتبه‌ای ۳,۲۱ در رتبه دوم و «توجه به نخبگان» با میانگین رتبه‌ای ۲,۶۴ در رتبه سوم و «سیاست‌های اصل ۴۴» با میانگین رتبه‌ای ۲,۴۴ قرار می‌گیرد؛ به عبارت دیگر این چهار مؤلفه با مراتب ذکرشده در کتب اقتصاد وجود دارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

تحقق اقتصاد مقاومتی مستلزم تغییر در نگرش‌ها، باورها و به‌طورکلی فرهنگ عمومی است و آموزش و پرورش نقش اساسی در توسعه دانش، انتقال ارزش‌ها و اصلاح رفتارهای مربوطه دارد. در این راستا مهم‌ترین ابزار انتقال، آموزه‌های

کتاب‌های درسی هستند که برای بررسی چگونگی ارائه مفاهیم مرتبط با اقتصاد مقاومتی، در این مقاله مورد مطالعه قرار گرفتند.

کتاب‌های درسی اقتصاد دوره دوم متوسطه به دلیل نزدیکی با موضوع مطالعه و تغییر محتوا بر مبنای مفاهیم و مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در سال‌های اخیر انتخاب شدند.

یافته‌ها نشان می‌دهد از پنج شاخص «تولید ملی»، دو مؤلفه «ضرورت تداوم تولید ملی» و «حمایت از کار و سرمایه ایرانی» بیش از حد انتظار ذکر شده است؛ اما سایر مؤلفه‌ها از جمله «تشویق به خرید کالای داخلی»، «قوانین اقتصادی برای کسب‌وکار» و «مجموع مفاهیم مرتبط با تولید ملی» کمتر از حد انتظار اشاره شده است.

درباره «سیاست‌های اصل ۴۴» گفتنی است که به دو مؤلفه «محدودسازی اقتصاد دولتی» و «اقتصاد مقاومتی فعال و پویا» در سطح مطلوب توجه شده، اما به مؤلفه‌های دیگر از جمله «برنامه‌ریزی استراتژیک و راهبردی» و «مردمی‌کردن اقتصاد (بخش خصوصی)» در سطح مورد انتظار توجه نشده است.

همچنین به مؤلفه‌های نخبگان از جمله شاخص «حمایت از نخبگان» در سطح مورد انتظار توجه شده، اما به شاخص‌های دیگر نظیر «عزت و افتخار نخبگان» و «معرفی نخبگان» اشاره نشده است. البته به مؤلفه «بهره‌مندی از نظرات نخبگان» بیشتر از سطح انتظار توجه شده است.

در نهایت به مؤلفه‌های «استفاده از فناوری‌های نوین»، از جمله «به‌کاربردن امکانات»، «بهره‌مندی از تکنولوژی»، «زندگی آسان از طریق بهره‌مندی از ماشین» و «زندگی راحت از طریق بهره‌مندی از تکنولوژی» در سطح انتظار یا بیشتر از سطح انتظار در کتاب‌ها اشاره شده است.

بنابراین می‌توان اظهار کرد متون مرتبط با اقتصاد مقاومتی در مجموع

سازگاری اندکی با محتوای کتاب‌های درسی منتخب داشته که البته سهم «استفاده از فناوری نوین» بیشتر و سهم «سیاست‌های اصل ۴۴» از همه کمتر است.

از آنجاکه پژوهش و نیازسنجی، نخستین مرحله از مراحل هشتگانه فرایند تولید برنامه درسی در دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی در کشور است - که تدارک پشتوانه نظری و بهره‌گیری از یافته‌های پژوهشی، ناظر به همین مرحله است -؛ توجه بیشتر برنامه‌ریزان درسی به موضوع اقتصاد مقاومتی به همراه مراجعه به اطلاعات متقن و مستند توصیه می‌شود. از آنجاکه هدف مقاله حاضر، تحلیل محتوای کمی متن برای پی‌بردن به مفاهیم اقتصاد مقاومتی بود، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی به موارد زیر توجه شود:

۱. مطابق نتیجه حاصل از سؤال اول «حمایت از تولید ملی» در کتاب‌های درسی اقتصاد دوره دوم متوسطه بالاتر از حد متوسط انعکاس یافته است. پیشنهاد می‌گردد جهت آشنایی بیشتر دانش‌آموزان با تولید ملی از متخصصان امر دعوت به عمل بیاید تا فراگیران با حمایت از تولید ملی به اقتصاد مقاومتی کمک کنند. در فرهنگ عمومی جامعه باید تولیدکنندگان را به عنوان پیشتازان عزت و استقلال جامعه معرفی کرد و تکریم از کسانی که در این صحنه تلاش می‌کنند را از ارزش‌های جامعه قرار داد.
۲. مطابق نتیجه حاصل از فرضیه دوم و سوم پژوهش، «سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی» و «توجه به نخبگان» در کتاب‌های درسی اقتصاد دوره دوم متوسطه پایین‌تر از حد متوسط انعکاس یافته است. پیشنهاد می‌گردد مؤلفان کتب درسی با مطالعه مجدد به انعکاس این مطالب در کتاب درسی پردازند.

۳. «استفاده از فناوری نوین» در کتاب‌های درسی اقتصاد دوره دوم متوسطه بالاتر از حد متوسط انعکاس یافته است. پیشنهاد می‌گردد دبیران با

بهره‌مندی از تکنولوژی روز به آشنایی فراگیران و در نهایت به اقتصاد مقاومتی کمک کنند.

منابع و مأخذ

۱. احمدی، غلامعلی، سیدمحمدرضا امام‌جمعه و لیلا علیزاده کتلوثی؛ «بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های سواد مالی و اقتصادی در محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی»؛ فصلنامه پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، س ۱۲، ش ۴۷، ۱۳۹۴.
۲. انصاری، عبدالله؛ «ارزشیابی مؤلفه‌های اصلاح الگوهای مصرف و تولید در کتاب‌های درسی پایه‌های ششم و هفتم»؛ فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، س ۱۷، ش ۶۳، ۱۳۹۳.
۳. تراب‌زاده جهرمی، محمدصادق، سیدعلی‌رضا سجادیه و مصطفی سمیعی‌نسب؛ «بررسی ابعاد و مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای»؛ مطالعات انقلاب اسلامی، ش ۳۲، ۱۳۹۲.
۴. داوودی، پرویز؛ «نگرشی نهادی بر ساختارسازی قدرت در عرصه داخلی برای نیل به اقتصاد مقاومتی»؛ فصلنامه برنامه‌ریزی و بودجه، س ۱۹، ش ۳، ۱۳۹۳.
۵. درخشان، نصرت؛ «شرایط لازم برای موفقیت در اقتصاد مقاومتی: رفتار دولت و سیاست‌های مناسب دولتی»؛ فصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، س ۱، ش ۱، ۱۳۹۳.
۶. سمیعی‌نسب، مصطفی و یاسر سلیمانی؛ «تعلیم و تربیت اقتصادی با رویکرد اقتصاد مقاومتی»؛ تهران: مرکز آموزش علمی - کاربردی سپاه حضرت محمد رسول‌الله ﷺ، ۱۳۹۶.

۷. شریفی ساعی، محمدحسین؛ «تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دبیرستان (دوره دوم متوسطه) از منظر توجه به نگرش به فرهنگ کار»، تهران: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۱۳۹۳.